

But certainly not in all respects. Despite the really serious defects which I suspect are partly due to an overzealous approach and attempt to trace Philip's juristic ancestry, there are redeeming features, and they concern the demonstration of Philip's attempts to accommodate juristic tenets to the actual contemporary situation. In this respect the book may well claim some advance, and the author deserves all the more credit for it, as he here attempts to integrate historical reality with Philip's juristic categories of thought. I am unfamiliar with the circumstantial evidence and context within which Philip worked, but it does seem to me that the author has made valiant attempts to clarify the application of jurisprudential tenets to the constitutional and legal scene in mid-fourteenth-century Holland. And for this he deserves the credit due to him, notably within the constitutional and administrative framework which, so it seems to me, he is the first to have ventured upon this involved and barren territory. But the reader would also have liked some discussion of the mature and important views held by the much lamented Wilhelm Berges (the author's strictures of him are incomprehensible, 173 n. 145), for to compare the latter's magisterial exposition of Philip's theses with the one here given, one would hardly think it is the same authority with which they deal. Both Berges and Feenstra are still indispensable for an understanding of Philip.

The book finishes without a conclusion. The bibliography is incomplete and unsatisfactory, as it omits dozens of works to which reference is made in the copious notes which are not indexed. Their bibliographical details are quite insufficient, and there are quotations of texts without any reference to their location (cf., for example, Marinus, 156; Alanus, 163 n. 70). Altogether, the workmanship is on a very low level and has a tinge of amateurishness. The bibliography has a number of entries under the heading 'Original Sources' which though testifying to the author's diligence and thoroughness in the perusal of archival and literary sources, might well have given more details about the latter, especially as the notes are not indexed (cf., for instance, Zenzelinus de Cassanis and Guilelmus de Monte Lauduno in BN Paris 16902, 154 n. 12, 160 n. 47, or Guilelmus de Cuneo's *Lectura* in Nat. Bibl. Vienna 2257, 157 n. 29, 168 n. 75). Admittedly these may be considered merely technical details but they are not without effect upon the over-all value of the book. Of the four appendices two specifically relate to Philip of Leyden – the one is his sermon on the occasion of the foundation of a new chapter at St. Pancras in Leyden (31 October 1366) and the other is a record of a benefaction. These documents seem to be carefully edited.

Walter Ullmann

J. van Roey, *Antwerpse poortersboeken 1533-1608* (3 dln.; Antwerpen: Stad Antwerpen-Stadsarchief, 1978, BF 1000,—).

Reeds in de negentiende eeuw verwierf het Antwerpse Stadsarchief een gunstige faam met zijn *Antwepesch Archievenblad*, 1e reeks, dat een groot aantal bronnen, gemeten naar de maatstaven des tijds, op voortreffelijke wijze heeft uitgegeven. De tweede reeks van dit tijdschrift werd in de crisis van de jaren dertig van onze eeuw gestaakt en sedert de tweede wereldoorlog kwam het niet meer tot publikatie van bronnen en inventarissen op brede schaal. Wel zette de archiefstaf het inventarisatiewerk intensief verder maar de inventarissen werden behoudens één uitzondering¹ niet meer gedrukt en slechts in het huis ter be-

1. D. Reyniers-Defourny, *De bevolking van Antwerpen in de Franse tijd. Bevolkingstelling van het jaar IV (1796)* (Antwerpen, 1980).

schikking van de archiefgebruiker gesteld. Sedert vele jaren werkt de staf aan de ontleding van de zogenaamde grote reeksen (schepenregisters, certificatieboeken, collectanearegisters, proceszakjes en andere) waarbij tienduizenden analyses op kaart werden gebracht, een reusachtige taak waarvan de resultaten vooralsnog onder de korenmaat moesten blijven. Met des te meer belangstelling begroet de archiefgebruiker dan ook de publikatie van materiaal opgeslagen in registers van de vierschaar, meer bepaald de inschrijvingen van nieuwe poorters en wel over de jaren 1533-1609, naar het velen voorkomt zowat de interessantste periode uit de geschiedenis van de Scheldestad.

Op het belang van de zogenaamde poortersboeken voor het historisch onderzoek werd reeds meermaals gewezen². Dit bronnenmateriaal is uitstekend geschikt voor de familiekunde maar ook voor de demografie, de beroepsstatistiek en de sociale structuren van de bevolking, voor de migratiebeweging en de ruimtelijke aantrekkingskracht van een stad. Het werk omvat drie delen: in het eerste deel staan de ontledingen van 3 oktober 1533 tot 24 maart 1559, in het tweede deze van 31 maart 1559 tot 23 januari 1609, het derde deel is een index op de familienamen van I en II.

De volgende gegevens werden uit de poortersboeken opgediept: naam, voornaam en vadersnaam van de nieuwe poorter, zijn plaats van herkomst en beroep, eventuele opmerkingen, dit alles voorafgegaan door de datum van aanvaarding als poorter. In de inleiding van stadsarchivaris dr. J. van Roey lezen wij dat niet minder dan 16.551 namen van nieuwe burgers werden opgenomen. Hun voornamen en de plaatsnamen van herkomst werden zoveel mogelijk op moderne wijze gespeld, althans dat was de bedoeling. Het spijt mij echter zeer over deze uitgave niet in onverdeeld lovende bewoordingen te kunnen schrijven. Zo dient betreurd dat een doorlopende paginering niet voorhanden is. Voor elk vierschaarregister – het zijn er elf – wordt de paginering herhaald, wat het de gebruiker niet makkelijker maakt. De index (III) verwijst dan ook naar het vierschaarregister en de datum van inschrijving. Verder mis ik een index op de beroeps- en de plaatsnamen. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk alle poorters afkomstig van Keulen of alle apothekers op te sporen tenzij men de twee dikke delen doorworstelt.

Mijn grootste bezwaar gaat echter uit naar de plaatsnamen waar heel wat slordigheden opduiken. Vaak worden Nederlandse en Franse benamingen naast elkaar gebruikt, bijvoorbeeld Edingen en Enghien, Sint-Omaars en St. Omer. Plaatsnamen met gebruikelijke Nederlandse benamingen worden toch in het Frans geciteerd: Ath, Jodoigne, Liège, Mons, Nivelles, Paris. Overigens gebruiken de samenstellers terecht de Nederlandse versie voor Atrecht, Doornik, Kamerijk, Rijsel. In zeer veel gevallen wordt, in strijd met wat de inleiding voorhoudt, een verouderde vorm gebruikt, bijvoorbeeld Bouchout, Coblenz, Everbecq, Ieperen, Grobbendonck enzovoort. Verder treffen we bij de met een vraagteken aangeduide toponiemen een groot aantal aan waarvan de identificatie eigenlijk niet zo moeilijk is, bijvoorbeeld St. Geertruyd ter Napt (?) is St. Gertrudis-Ternat. St. Pauwel (?) de Lyon is Saint-Pol- de Léon, Beveren bij Edingen is Bever (Frans Biévène) of drie voorbeelden uit een lange waslijst. Deze storende schoonheidsfouten had men gemakkelijk kunnen vermijden. Wij hopen dan ook dat bij een nieuwe uitgave dit euvel kan worden rechtgezet, dat klappers op de beroeps- en plaatsnamen er mogen komen en vooral dat dit nuttige werk na 1608 en zo mogelijk tot 1796 zal worden verdergezet. Naar verluidt is het verkoop-succes van deze uitgave groot. De archiefgebruiker heeft zich kennelijk aan de tekortko-

2. Men leze onder andere de grondige en voortreffelijke studie van Francine de Nave, 'De oudste Antwerpse lijsten van nieuwe poorters (28 januari 1390-28 december 1414)', *Handelingen van de Koninklijke commissie voor geschiedenis*, CXXXIX (1973) 67-300.

mingen niet gestoord, terecht overigens want deze 'poortersboeken' zijn een 'must' voor al wie zich op het terrein van de Antwerpse geschiedenis wil bewegen.

G. Asaert

H.J.M. van de Laar, *Opperbankier en wetenschapsman Willem Cornelis Mees 1813-1884* (Den Haag; Martinus Nijhoff, 1978, 475 blz., f 67,50, ISBN 90 247 2090 7).

Dit boek, in 1978 als proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de economische wetenschappen verdedigd aan de Katholieke Hogeschool in Tilburg, valt in meer dan één opzicht buiten het gewone patroon. De in 1912 geboren schrijver was na het beëindigen van zijn studie in de economie te Tilburg in 1936 eerst enige jaren werkzaam aan het Economisch-Technologisch Instituut aldaar, waarna hij carrière maakte in een van de grootste Nederlandse concerns op het gebied van de detailhandel. Na zijn pensionering in 1968 keerde hij terug tot zijn oude liefde, de monetaire geschiedenis van Nederland, waarvan dit boek de vrucht is.

Van de Laar heeft het zich niet gemakkelijk gemaakt met de keuze van zijn onderwerp. Over Willem Cornelis Mees, telg van het roemrucht Rotterdams bankiersgeslacht en vooral bekend als een van de grote presidenten van de Nederlandsche Bank, is namelijk al het nodige geschreven. In de publikaties van de Stichting geslacht Mees is over zijn privé-leven veel te vinden, terwijl A.M. de Jong in zijn *Geschiedenis van de Nederlandsche Bank* omstandig verslag heeft gedaan van Mees' activiteiten als secretaris (1849-1863) en als president (1863-1884) van die bank. Van de Laar heeft het verder tot zijn taak gerekend om Mees' theoretisch-economische geschriften uitvoerig te behandelen en van eigen commentaar te voorzien.

Al deze factoren hebben geleid tot een zekere onevenwichtigheid. Omdat er al zo veel over Mees' leven en werken is geschreven, nemen de verspreid in het boek voorkomende biografische gedeelten minder dan de helft van het geheel in beslag, terwijl de rest gevuld wordt met een thematische behandeling van Mees' geschriften. De waarde van dit boek ligt mijns inziens vooral in het thematische gedeelte. Bij de behandeling van de 'Proeve eener geschiedenis van het Bankwezen in Nederland gedurende den tijd der Republiek', waarin Mees zich met het monetaire bestel van de Republiek en met de Amsterdamse Wisselbank bezig hield, vergelijkt Van de Laar de visie van Mees met die van Van Dillen, waarbij de laatste er bepaald niet het beste afkomt. Van Dillen is volgens Van de Laar te descriptief in zijn benadering en mist theoretische diepgang. Belangrijker is echter dat Van de Laar zelf met moderne economische begrippen de problemen rond de Wisselbank benadert en zo de discussie over dit bepaald niet eenvoudige onderwerp een eind verder helpt. Wie zich in het vervolg met Van Dillen's geschriften over de Wisselbank wil bezig houden, doet er verstandig aan om ook Van de Laar's commentaar hierbij te betrekken.

De veel kortere karakterisering van 'De werkinrigtingen voor armen uit een staathuishoudkundig oogpunt beschouwd' doet ons Mees kennen als een overtuigd aanhanger van Malthus, die in 'de verstandelijke en zedelijke verbetering des volks het eenige en waarachtige geneesmiddel' tegen de voortwoekerende armoede ziet. De armen zelf zijn door hun ongebreidelde voortplanting de schuld van hun armoedige staat, niet het economische systeem. Veel aandacht besteedt Van de Laar aan Mees' 'Overzicht van eenige hoofdstukken der staathuishoudkunde', zijn theoretisch-economisch hoofdwerk en aan kleinere geschriften als 'Over ongelijke dichtheid van bevolking en ongelijke welvaart in onderscheidene landen', 'Opmerkingen omtrent gelijke verdeling van Belasting' en 'De Muntstan-